

Kraków, 25.07. 2023 r

Prof. dr hab. n. med. Emilia Kolarzyk

(emerytowany profesor Wydziału Lekarskiego, Collegium Medicum UJ)

Krakowska Wyższa Szkoła Promocji Zdrowia w Krakowie

Dziśkanat Wydziału Nauk o Zdrowiu

wpłynęło dnia 16.08.2023

RPZ/7327/2023

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Stanisława Malca

**„Świadczenie usług szczepiennych przeciw Covid-19 w polskich aptekach,
jako jeden z nowych elementów opieki farmaceutycznej”.**

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr Stanisława Malca „Świadczenie usług szczepiennych przeciw Covid-19 w polskich aptekach, jako jeden z nowych elementów opieki farmaceutycznej” napisana jest w sposób wymagany w pracy na stopień naukowy doktora. Całość pracy liczy 141 stron i obejmuje teoretyczny wstęp, założenia i cel pracy, materiał i metodykę badań, wyniki badań własnych, dyskusję, wnioski, streszczenie w języku polskim i angielskim oraz spis piśmiennictwa. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, że tekst pracy napisany jest poprawną, ładną polszczyzną, a szata graficzna pracy jest staranna i przejrzysta..

W pierwszej, teoretycznej części pracy Autor omówił w sposób wysoce kompetentny całokształt problematyki związanej z pandemią Covid-19. Charakteryzował wieloczynnikową patogenezę choroby Covid-19 oraz jej objawy i przebieg. Zwrócił uwagę na wieloaspektową odpowiedź ze strony ustroju zakażonego człowieka, zarówno na poziomie komórkowym jak i narządowym oraz analizował odległe skutki zakażenia wirusem SARS-CoV-2, a także metody diagnozowania i leczenia, z uwzględnieniem najważniejszych leków stosowanych w przebiegu infekcji tego wirusa. Z punktu widzenia zamierzeń badawczych Doktoranta, dla Niego najważniejsza była jednak tematyka związana z przystąpieniem farmaceutów do Narodowego Programu Szczepień, jako największej szansy na wyjście z pandemii Covid-19. Rozszerzenie usług prowadzonych przez farmaceutów w aptekach stało się ważnym czynnikiem walki z pandemią, a apteki stały się integralną częścią systemu ochrony zdrowia.

Bardzo dobrze napisany teoretyczny wstęp stał się logiczną przesłanką do sformułowania celu przedstawionej do recenzji pracy, przy czym należy podkreślić, że

Doktorant wykazał się dużą trafnością w zakresie wyboru tematyki badawczej, bardzo aktualnej i ważnej dla zdrowia publicznego i szeroko rozumianych nauk o zdrowiu

Głównym celem badań podjętych przez Doktoranta było poznanie opinii farmaceutów na temat świadczenia usług szczepień przeciw Covid-19 w polskich aptekach. Dodatkowo sformułowane były cele szczegółowe, w postaci 7. pytań badawczych

Badaniami objętych było 403 farmaceutów (300 kobiet i 103 mężczyzn), posiadających uprawnienia do wykonywania szczepień ochronnych pacjentów powyżej 16 r.z., w wyniku zaliczenia dwustopniowego kursu, zakończonego egzaminem praktycznym. Narzędziem badawczym był autorski kwestionariusz ankiety, składający się z 40 trafnie dobranych pytań. Kwestionariusz został utworzony w postaci formularza Google Forms i rozpowszechniony drogą elektroniczną poprzez portale społecznościowe, do których dostęp mieli tylko farmaceuci po wcześniejszej rejestracji i przedstawieniu prawa wykonywania zawodu farmaceuty. W pełni zapobiegło to wypełnianiu kwestionariusza przez nieuprawnione osoby. Uzyskane odpowiedzi na pytania kwestionariusza zostały przedstawione w 31 tabelach oraz 31 rycinach, bardzo starannie wykonanych i prawidłowo zinterpretowanych, w oparciu o prawidłowo wykonaną analizę statystyczną wyników (z użyciem testu chi-kwadrat skorygowanego przez Yatesa oraz testu korelacji chi-kwadrat).

Do sposobu prezentacji wyników w tekście pracy recenzentce nasunęły się pewne uwagi:

1. Wszystkie wyniki prezentowane są w sposób ciągły w 4. rozdziale „WYNIKI”. Tekst tego rozdziału byłby bardziej przejrzysty, gdyby Doktorant wprowadził podrozdziały, w sposób analogiczny do podziału ankiety na bardziej szczegółowe zagadnienia, opisane w rozdziale „MATERIAŁ I METODY”, na przykład:

- ocena kursów prowadzonych w ramach nabywania uprawnień do wykonywania szczepień przez farmaceutów,
- charakterystyce pacjentów korzystających ze szczepień w aptece,
- charakterystyka przebiegu szczepienia w aptece,
- sugestie farmaceutów dotyczące poszerzenia usług medycznych wykonywanych w aptece.

2. Wszystkie tytuły tabel i rycin są powtórzeniem pytań zawartych w ankiecie. W mojej opinii w takiej postaci mogłyby zostać tytuły rycin, które są wizualizacją danych przedstawionych w tabelach. Natomiast w tytułach tabel powinna być zawarta informacja o problemie, który jest analizowany w poszczególnych tabelach, na przykład :

--Tabela 3. Opinia farmaceutów dotycząca przydatności w praktyce szkoleń teoretycznych z wykonywania szczepień

Rycina 3. Wizualizacja analizy danych z Tab.3, dotyczących pytania „Czy uważa Pan/Pani, że szkolenie teoretyczne z wykonywania szczepień okazało się przydatne w praktyce?”.

--Tabela 19. Charakterystyka osób szczepiących się w aptece.

Rycina 19. Wizualizacja analizy danych z Tab.19, dotyczących pytania „Największy odsetek osób szczepiących się w aptece stanowili?”.

Podkreślam, że uwagi te nie umniejszają walorów poznawczych prezentowanych wyników, a są przede wszystkim sugestią, którą Doktorant mógłby wykorzystać przy przygotowywaniu wyników rozprawy do druku.

Wyniki badań własnych są w szeroki i w pełni dojrzały sposób przedyskutowane z wynikami otrzymanymi przez innych autorów. Wykorzystane zostały 124 pozycje piśmiennictwa, bardzo dobrze dobrane i umiejętnie wykorzystane w tekście pracy. Piśmiennictwo obejmuje znaczące pozycje z poruszanej tematyki. Obok piśmiennictwa krajowego, w znacznej przewadze przedstawione są pozycje z piśmiennictwa zagranicznego, głównie z ostatnich kilku lat. Dyskusja wyników przedstawiona jest w sposób kompleksowy i świadczy o dojrzałości naukowej Doktoranta oraz w pełni potwierdza Jego przygotowanie do dalszego przeprowadzania badań naukowych.

W oparciu o uzyskane wyniki Doktorant sformułował 7 wniosków, które dobrze korespondują z tematem rozprawy doktorskiej i są odpowiedzią zarówno za założenia postawione w celu głównym, jak i w celach szczegółowych. Zgodnie z tytułem rozprawy doktorskiej, farmaceuci w pełni zaakceptowali świadczenie usług szczepień jako ważny element opieki farmaceutycznej. Przede wszystkim bardzo ważne jest jednak to, że w pełni zaakceptowali tę usługę pacjenci i chętnie korzystali z możliwości wykonania szczepienia w aptece, której byli stałymi klientami. Badani farmaceuci pozytywnie ocenili również kursy przygotowujące ich do wykonywania szczepień oraz wyrazili gotowość do utrzymania i rozszerzenia usługi szczepień w aptekach.

Analiza tekstu rozprawy doktorskiej wyraźnie uwidacznia, że wprowadzenie usług szczepień przeciw Covid-19 w polskich aptekach przyniosło wiele korzyści. Zwiększona została dostępność szczepień, gdyż apteki są szeroko rozpowszechnione i łatwo dostępne, co umożliwiło dotarcie do większej liczby osób, szczególnie w obszarach o ograniczonej dostępności do tradycyjnych punktów szczepień. Ważne jest również, że integracja aptek w proces szczepień przyspieszyła tempo szczepień, co miało kluczowe znaczenie dla skutecznej kontroli pandemii i tworzenia odporności zbiorowej, zmniejszając ryzyko

transmisji wirusa,. Należy również podkreślić, że zaangażowanie aptek w program szczepień przyczyniło się do przeciwdziałania nielegalnym praktykom szczepień oraz umożliwiło bardziej skuteczną organizację i zarządzanie strategią szczepień. Apteki są już istniejącymi punktami opieki zdrowotnej, które są znane i wyposażone w odpowiednie udogodnienia, takie jak systemy rejestracji i monitoringu, co może przynieść wymierne korzyści ekonomiczne i logistyczne.

Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt wykorzystania specjalistycznej wiedzy farmakologicznej i klinicznej szerokiego grona farmaceutów do edukacji i udzielania porad pacjentom oraz do wyjaśniania zarówno korzyści jak i ryzyka szczepień i informowania o reakcjach poszczepiennych. Farmaceuci byli przygotowani do dostarczania pacjentom rzetelnych informacji naukowych na temat istoty szczepień i mogli skutecznie przeciwdziałać dezinformacji. Poprawa świadomości i zaufania do szczepień jest bowiem kluczowa dla skutecznego programu szczepień.

Przeprowadzane obecnie wielostronne, rzetelne podsumowanie korzyści wynikających z procesu włączenia aptek w realizację programu szczepień wskazuje, że był to ważny element interdyscyplinarnej strategii walki z pandemią Covid-19, zarówno w ostatnio doświadczanej pandemii jak i w przyszłości. Bardzo dobrym tego świadectwem są badania przeprowadzone w pracy przedstawionej do recenzji, wskazujące na kreatywność farmaceutów i zaangażowanie w doskonalenia swojej wiedzy i poszerzanie umiejętności. Pozytywne znaczenia ma również umiejętność efektywnej współpracy farmaceutów z innymi członkami personelu medycznego (lekarze, pielęgniarki, technicy farmaceutyczni), co ma kluczowe znaczenie w zapewnieniu pacjentom kompleksowej opieki farmaceutycznej, a do rzetelnego wykonywania szczepień predysponują ich takie cechy jak uważność i precyzja. Natomiast sam Doktorant jest bardzo dobrym przykładem łączenia działalności praktycznej w zawodzie farmaceuty z działalnością badawczą i naukową. Wyniki Jego rozprawy na stopień doktora są w pełni nowatorskie i stanowią cenne źródło informacji dotyczących opinii farmaceutów na temat potrzeby rozszerzania zakresu opieki farmaceutycznej, między innymi poprzez wprowadzenie do aptek usługi wykonywania szczepień ochronnych nie tylko przeciw Covid-19, ale także p/grypie. Wyniki te bardzo dobrze wpisują się w nurt rozważań nad możliwością większego zaangażowania farmaceutów w rozszerzony profil szeroko pojętej opieki farmaceutycznej, tj. prowadzenie podstawowych pomiarów diagnostycznych, wykonywanie przeglądów lekowych czy wystawianie recept prolongowanych u pacjentów chorych przewlekle. W opinii badanych farmaceutów

poszerzenie usług świadczonych w aptekach powinno stać się standardem, a nie tylko potrzebą na czas trwania pandemii .

Rozprawa mgr Stanisława Malca ma duże znaczenie zarówno w aspekcie poznawczym jak i praktyczno-użytecznym. Doktorant wykazał się dobrym przygotowaniem teoretycznym i wszechstronną znajomością tematyki badawczej.. Dzięki Jego badaniom uwidoczniło się specyficzne sprzężenie przyrodniczo-medyczne i społeczne, indukowane pandemią Covid-19. Mimo tragicznego aspektu pandemii w postaci utraty zdrowia i życia przez tak wielu ludzi, ujawniona została niezwykła ofiarność i spójność pracowników wszystkich zawodów ochrony zdrowia, a farmaceuci zostali zainspirowani do wyjścia poza tradycyjny zakres obowiązków wykonywanych w aptece i do poszerzenia swoich kompetencji zawodowych. Przyczyni się to w przyszłości do bardziej pozytywnego postrzegania i znaczenia aptek oraz do poprawy wizerunku farmaceuty w społeczeństwie..

W podsumowaniu stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Stanisława Malca „Świadczenie usług szczepiennych przeciw Covid-19 w polskich aptekach, jako jeden z nowych elementów opieki farmaceutycznej” napisana jest zgodnie z obecnie obowiązującymi wytycznymi dla rozpraw doktorskich.

W związku z tym pozwalam sobie przedstawić Wysokiej Radzie Dyscypliny Nauki o Zdrowiu Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie wniosek o dopuszczenie Pana mgr Stanisława Malca do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. n. med. Emilia Kolarzyk

